

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 5 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Raurov Soyib Saidovich-</i> MUSTAMLAKASHILIK SIYOSATI VA MAHALLIY O'ZINI-O'ZI BOSHQARUV	8-13
<i>Мухамедова Муниса Сабировна</i> ЭКСПЕРТИЗА, АТРИБУЦИЯ И МУЗЕЕФИКАЦИЯ КОЛЛЕКЦИЙ ФАРФОРА И ФАЯНСА	14-22
<i>Қахрамон Бахридинов Набиевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА БОШЛАНГАН ОЧАРЧИЛИКНИНГ САБАБЛАРИ ҲАМДА 1917-1918 ЙИЛЛАРДАГИ ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛ	23-31
<i>Siddiqov Mirshod Baxtiyorovich</i> TOSHKENT PROTEZ-ORTOPEDIYA SANOAT KORXONASINING FAOLIYATI (1941-1945 YILLAR)	32-37

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Курпаяниди Константин Иванович</i> KICHIK SANOAT KORXONALARINING INSTITUTSIONAL MUNITINING TADQIQOT METODOLOGIYASINING AYRIM XUSUSIYATLARI	38-50
<i>Хажимуратов Абдуқаҳҳор Абдумуталович</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИЛМИЙ МУҲИТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ФАОЛЛАШТИРИШ МАСАЛАСИ	51-65
<i>Очилов Немат Явқочович</i> ҲУДУДЛАРНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИ БАҲОЛАШ ВА ПРОГНОЗЛАШТИРИШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	66-73
<i>Nuraliyev Temurjon Erkinjon o'g'li</i> BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING ANAMIYATI VA UNING TASHKILOT SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	74-82
<i>Қаршиев Келдиёр Эшпулатович</i> ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ ХИТОЙ ТАЖРИБАСИ АСОСИДА	83-87
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> INVESTITSIYALARNING IQTISODIY ANAMIYATI VA UNING YANGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	88-98
<i>Normatova Madinaxon Ibrohimjon qizi, Xamidova Mamlakat To'xtasinovna</i> KOMPANIYALAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA MARKETING TADQIQOTLARINING ANAMIYATI	99-107
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА КОНКУРЕНТНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	108-117
<i>Zaynutdinova Umida Djalalovna</i> THEORETICAL DESCRIPTION OF THE MARKETING SYSTEM OF AUTOMOTIVE ENTERPRISES	118-127

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Shigabutdinova Dina Yassaviyevna</i> THE LINGUISTIC SYSTEM OF THE PHILOSOPHY OF GRAMMAR.....	128-134
<i>Sattarov Fozil Faxritdinovich</i> O‘SMIRLARNI XULQ-ATVORIDAGI MUAMMOLARNI HAL QILISH	135-140
<i>Пардаева Марҳабо Давлатовна</i> НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИ НАВОИЙ ИЖОДИНИНГ ҲОЯВИЙ АСОСИ СИФАТИДА.....	141-147
<i>Kurbanova Sevvara Asanbaevna</i> THE USAGE OF JADID METHODS IN DEVELOPING YOUTH LEARNING COMPETENCE...	148-155

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Xusanova Yulduz Abdirazzoqovna</i> THE INNOVATIVE APPROACH IN LEXICAL UNITS ON JOURNALISM	156-160
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ADJEKTIV KOMPONENTLI KOMPARATIV FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI	161-166
<i>Raximova Muyba Temirovna</i> NEMIS TILIDAGI PAYT ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING O‘ZBEK TILIDA LEKSIK IFODALANISHI	167-172
<i>Ruzieva Djuletta Elmurodovna</i> NEMIS TILIDAGI MODAL FE‘LLARNING O‘ZBEK TILIDA SINTAKTIK IFODALANISHI	173-178

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Jumaboyev Nabi Pardaboyevich</i> SHARQ MUTAFAKKIRLARI TA‘LIMOTLARI MAZMUNIDAGI ESTETIK, MA‘NAVIY, TARBIYAVIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH OMILLARI	179-187
<i>Одилов Ёрқин Жўраевич</i> ФИЗИКА ФАНИ АСОСИДА ТАЛАБАЛАРНИ ЛОЙИХАВИЙ-КОНСТРУКТОРЛИК ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШ	188-193
<i>Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich</i> ETYUDLAR ORQALI BO‘LAJAK REJISSORLARNING KASBIY BILIM VA KO‘NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH	194-199
<i>Babadjanov Axmadjan Xudoyberdiyevich</i> TALABALARGA TASVIRIY SAN‘ATDAN PORTRET CHIZISHNI O‘RGATISHDA FIZIOGNOMIKANING TUTGAN O‘RNI	200-208
<i>Хакимова Дилдора Машрабжоновна</i> ИННОВАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА	209-213
<i>Bo‘riboeva Dilraboхon Norboy qizi</i> TALABALARNING GRAFIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	214-217
<i>Kadirov Ramz Turabovich</i> KVINTILIAN NUTQIY USLUBLARINING TALABA-AKTYORLAR SAHNAVIY NUTQINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI PEDAGOGIK AHAMIYATI	218-222

<i>Usmanov Botir Allaberdievich</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	223-230
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK DOLZARB MASALALARI.....	231-236
<i>Mamatqosimova Nodira</i> BO'LAJAK MADANIYAT XODIMLARINING BADIY DIDINI RIVOJLANTIRISHDA SENOGRAFIYA MASALALARI	237-241
<i>Eliboyeva Lola Sulaymonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI	242-247
<i>Mustafayev Yoqubjon Xayrullayevich</i> JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI KOMPETENTLI TAYYORLASHNING DIDAKTIK MASALALARI	248-253
<i>Inoyatov Odiljon Sobitovich, Yakubova Nafisa Odiljanovna</i> O'QUVCHILAR BILISH VA GRAFIK FAOLIYATINING RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMOLARI	254-261
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA METAKOGNITIV STRATEGIYADAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	262-266
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TASVIRIY SAN'AT TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY PEDAGOGIK TALABLAR	267-273
<i>Пуримбетов Бахыт Аллабаевич</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ТЕАТР ПЕДАГОГИКАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ	274-279
<i>Байбаева Мухайё Худайбергеновна, Имомов Инъомиддин Абдулхамидович</i> БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИДА СОҒЛОМ ВА ИЖОДИЙ МУҲИТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИ (HARD SKILLS) ВА (SOFT SKILLS) РАҶБАР ПРОФЕССИОНАЛИЗМИНИ ИФОДАЛАШ БИРЛИГИ СИФАТИДА	280-285
<i>Мельзиддинов Руслан Адхамович</i> ФУТБОЛЧИЛАРНИНГ ТЕХНИК-ТАКТИК ҲАРАКАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРЛАНГАНЛИК ДАРАЖАСИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ	286-292
<i>Xurramov Rustam Sayfiddinovich</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINING EVRISTIK QOBILİYATINI RIVOJLANTIRISH	293-299
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNI KAMOLIDDIN BEHZODNING IJODI BILAN TANISHTIRISHNING AHAMIYATI	300-310

13.00.00 – Педагогика фанлари

Jumaboyev Nabi Pardaboyevich

Guliston davlat universiteti tayanch doktoranti,
Email: nabijumaboyev@gmail.com

SHARQ MUTAFAKKIRLARI TA'LIMOTLARI MAZMUNIDAGI ESTETIK, MA'NAViy, TARBIYAVIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH OMILLARI

Annotatsiya. Maqolada Sharq mutafakkirlarining boy pedagogik merosi, tarbiyaviy qadriyatlari hamda yosh avlod ta'lim-tarbiyasiga oid qarashlaridan zamonaviy badiiy ta'lim tizimida foydalanishning bugungi kundagi zaruriyati to'g'risidagi fikr-mulohazalar keltirilgan. Shu bilan bir qatorda barkamol shaxsni shakllantirish davlat va jamiyat taraqqiyotini ta'minlashda ustuvor masalalar sifatida dolzarbligi aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Sharq mutafakkirlari, allomalar, tarbiya, ibrat, qadriyat, san'at, madaniyat, pedagogik meros, barkamol shaxs, estetik tarbiya.

Жумабоев Наби Пардабоевич

Базовый докторант Гулистанского
государственного университета,

ФАКТОРЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКИХ, ДУХОВНЫХ, ВОСПИТАТЕЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В СОДЕРЖАНИИ УЧЕНИЯ ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ

Аннотация. В статье содержатся мнения о необходимости использования богатого педагогического наследия восточных мыслителей, воспитательных ценностей и взглядов на воспитание подрастающего поколения в системе современного художественного образования. Кроме того, было отмечено, что формирование всесторонне развитой личности является приоритетным вопросом в обеспечении развития государства и общества.

Ключевые слова: мыслители Востока, ученые, образование, пример, ценность, искусство, культура, педагогическое наследие, всесторонне развитая личность, эстетическое воспитание.

Jumaboev Nabi Pardaboevich

Base doctoral student of Gulistan State University,

FACTORS OF USE OF AESTHETIC, SPIRITUAL, EDUCATIONAL VALUES IN THE CONTENT OF THE TEACHINGS OF EASTERN THINKERS

Abstract. The article contains opinions about the need to use the rich pedagogical heritage of Eastern thinkers, educational values and views on the education of the young generation in the modern art education system. In addition, it was mentioned that the formation of a well-rounded person is a priority issue in ensuring the development of the state and society.

Key words: Eastern thinkers, scholars, education, example, value, art, culture, pedagogical heritage, well-rounded person, aesthetic education.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I5Y2023N22>

Kirish. Bugungi kunda amalga oshirilayotgan ta'lim-tarbiya ishlarining mazmun va mohiyati o'sha asrda yurtimiz erishajak kuch-qudrat, farovonlik va madaniylik, ma'rifiylik va ma'naviylik darajasini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Yosh zamondoshimizning ma'naviy kamoloti xususida qayg'urish respublikamiz pedagogika fanining bugungi kundagi dolzarb muammolaridan biridir. Zero, mamlakamizning taraqqiyotida birinchi navbatda, jamiyat a'zolarining aql-zakovati, ma'naviyati hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan, bugungi kunga qadar o'quvchilarning aql-zakovatini charxlash, ma'naviyatini boyitishda etarli darajada qo'llanilmay kelingan manbalarga alohida e'tibor bilan qarash ma'lum bo'shliqlarni to'ldirish imkonini beradi [1; B.192]. Sharq mutafakkirlarining tarbiyaviy qadriyatlarini, boy pedagogik merosi, yosh avlod ta'lim-tarbiyasiga oid qarashlari, ayniqcha, axloq-odob, estetik did, insoniyat, iymon, e'tiqod vijdon, mehnatsevarlik, ilmsevarlik, insoniylik xususidagi g'oyalari barkamol shaxsni har tomonlama va uyg'un rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi [2; B.106]. Shuningdek, ularning ta'limiy-axloqiy qarashlarida asosiy o'rin tutgan ilmsevarlik, vatanparvarlik, erkinlik, insonparvarlik, mehnatvesrlik, iymon-e'tiqodlilik, xalollik, axloqiy poklik, odillik, birodarlik, hurfikrlilik kabi barkamol inson tarbiyasiga xos g'oyalarni yosh avlod ongiga muhim ma'naviy-estetik qadriyatlarga oid bilimlarni singdirishda didaktik qimmatga ega.

Sharq mutafakkirlarining ta'limiy, ilmiy-amaliy, tarbiyaviy g'oyalari, qarashlarini yoshlar ongiga etkazish uchun ularning hayotiy faoliyatlari, boy hayotiy tajribalari hamda ma'naviy-pedagogik meroslarini taqdim etishda manbalarni mazmuni va mohiyatini tadqiq etish hamda tahliliy natijalari ulardan zamonaviy sharoitda foydalanish tartiblarini belgilashda metodologik asos vazifasini o'taydi. Tahlillardan ma'lumki, mutafakkirlarning tarbiyaga oid qarashlari qadriyat darajasida e'tirof etiladigan pedagogik merosi markazida barkamol shaxs tarbiyasi masalasi turadi. Zero, barkamol shaxsni tarbiyalashda komillikning barcha komponentlari – ma'naviy-axloqiy, estetik, aqliy, jismoniy tarbiyasiga alohida e'tibor qaratish talab etiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Sharq allomalarining pedagogik ta'limoti mazmunida insonni barkamollikka chorlovchi mezon sifatida aql-idrok hamda ta'lim-tarbiyaga ustuvor tarzda qaralgan. Shu bois Sharq mutafakkirlarining pedagogik ta'limoti, estetik qarashlarini o'rganishga yo'naltirilgan faoliyatga kompleks tarzda yondashish talab etiladi. Oliy pedagogik ta'lim jarayonida Sharq mutafakkirlarining estetik qarashlaridan foydalanish ta'lim va tarbiyaga oid ta'limotlaridan, talaba-yoshlarning ilmiy, nazariy bilimlar bilan qurollantirish, barkamol shaxsni shakllantirish, davlat va jamiyat taraqqiyotini ta'minlashda ustuvor masalalar sifatida dolzarbdir. Tadqiqot natijalariga ko'ra talabalarni Sharq mutafakkirlarining ta'lim va tabiyaga oid qarashlaridan foydalanish jarayonida quyidagi pedagogik omillarga e'tibor qaratish lozim:

1. Oliy badiiy pedagogika ta'lim muassasalari o'quv rejasiga kiritilgan "Pedagogika", "Pedagogika tarixi", "Pedagogik mahorat", "Tasviri san'at tarixi", "Tasviriy san'at o'qitish metodikasi" fanlarini o'qitish, til va madaniyat, adabiyot tarixi, madaniyat tarixi, ma'naviyat tarixi, san'at tarixi, tarbiyaviy ishlar metodikasi bilan bog'lik mavzular doirasida Sharqning buyuk mutafakkirlari merosi va xalq pedagogikasidagi an'analardan foydalanish imkoniyatlari kengligini hisobga olish.

2. Barcha guruhlarda imkoniyatlarga qarab talaba-yoshlarda Sharq mutafakkirlari asarlaridagi barkamol shaxsni voyaga etkazish g'oyasini singdirishga qaratilgan suhbatlar, savol-javob kechalari o'tkazish shart-sharoitlarini yaratish. Shu maqsadda o'quv yili mobaynida 2-4 akademik soatlarni nazarda tutish. Professor-o'qituvchilar mazkur mavzularga bag'ishlangan suhbatlarni ma'naviyat va ma'rifat kunlari dasturiga kiritishlari va o'tkazishlari zarur.

3. Tarixiy qadamjolar va mamlakatimizning tarixiy obidalariga sayohatlar uyushtirish, "Eng chiroyli tarixiy obida", "Tarixiy qadamjolarning barkamol shaxsni shakllantirishdagi o'rni", "Xalq amaliy san'atining shakllanish davrlari", "San'atning tarbiyada tutgan o'rni" mavzularida talabalarning ijodiy ishlari ko'rgazmalari va ko'rik-tanlovlarini o'tkazish.

4. Xalq milliy dostonlari va Sharq mutafakkirlari asarlaridan olingan, mazmunida go'zallikni madh etuvchi hamda talabalarga ibratli urf-odatlarining mohiyatini anglash, estetik sifatlarni singdirishga xizmat qiladigan va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan parchalarni sahnalashtirish hamda talabalar muhokamasiga taqdim etish.

5. Talabalarga ajdodlar merosiga, jumladan, allomalarning ta'lim-tarbiya, madaniyat va ma'rifat, nafosatga oid qarashlariga hurmat hissini shakllantirish maqsadida talabalar turar joylarida "Sharq mutafakkirlari asarlari bilimdoni" mavzusida bellashuvlar, savol-javob kechalari, debatlar uyushtirish.

6. Talabalar o'rtasida namoyish qilinayotgan seriallar, milliy filmlar, spektakllar va boshqa sahna asarlarini muhokama qilish hamda ularning mazmunini Sharq mutafakkirlari asarlaridagi milliy qahramonlar obrazlari bilan taqqoslash.

7. Talabalarda Sharq mutafakkirlarining yoshlar tarbiyasiga oid g'oyalarini shakllantirishda ularning ma'naviy-axloqiy, estetik qarashlaridan foydalangan holda suhbatlar o'tkazish jarayonida interfaol usullarni qo'llash.

8. Talabalarda Sharq mutafakkirlarining yoshlar tarbiyasiga oid g'oyalarini shakllantirishga to'sqinlik qiladigan, hozirgi davr talabiga javob bermaydigan, milliy ma'naviyatimizga zid bo'lgan ommaviy madaniyatni targ'ib qiluvchi urf-odat va an'analarning kirib kelishi, ularga ko'r-ko'rona amal qilish salbiy oqibatlariga olib kelishi haqida targ'ibot ishlari ko'lamini kengiytirish kabilar [2; B.108].

Tarixiy manbalarning tahlillari Sharq mutafakkirlari ijodiy faoliyatlarining markazida barkamol avlod masalasi ustuvor tarzda ko'rilganligidan dalolat beradi. Mutafakkirlar yoshavlod tarbiyasiga bag'ishlangan asarlarining mazmunida turli rivoyatlar, hikoyalar, hadis namunalariga asoslangan bo'lib, ularning fikrlaricha, mazkur ibratomuz vositalar yordamida talabalar dunyoqarashiga ijobiy sifatlarni singdirish jarayoni jadallashadi. Shu tarzda Sharq mutafakkirlarining bu sohadagi pedagogik qarashlari hozirgi zamon ta'lim-tarbiya tizimi uchun ham muhim didaktik ahamiyat kasb etadi.

Sharq mutafakkirlarining ijodiy faoliyatidagi ta'lim-tarbiyaga oid yondashuvlar, g'oyalar, qarashlarni yosh avlodning ongiga singdirishda tarbiya usullari va vositalari bilish, hayotda ulardan to'g'ri foydalanish oliy pedagogik ta'lim jarayonida professor-o'qituvchilarning pedagogik mahoratidagi muhim xususiyatlardan biri hisoblanadi. Zero, yoshlar tarbiyasi jamiyat uchun muhim ijtimoiy hodisa bo'lib, shaxsning shakllanishini ta'minlaydigan eng qadamiy va abadiy ma'naviy qadriyatdir [2; B.110]. E'tiborlisi, bu qadriyatlar mazmunida yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashning kompleks tarkibida estetik g'oyalarning talqiniga alohida e'tibor qaratilgan. Shu tariqa barkamol avlod

tarbiyasi inson va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan asosiy qadriyat sifatida avloddan-avlodga o'tib boraveradi.

Muhokama. Sharq mutafakkirlarining ijodida mavjud bo'lgan yoshlar tarbiyasiga oid g'oyalar va yondashuvlardan foydalanishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng ko'lamda qo'llash ta'lim jarayonida katta samara beradi. Oliy badiiy pedagogik ta'lim jarayonida qo'llanilgan texnologiyalar orqali talabalarga Sharq mutafakkirlarining ta'limotlari taqdim etilganda natijalar yanada samaraliroq bo'lishi mumkin. Oliy pedagogik ta'lim jarayonida Sharq mutafakkirlarining barkamol avlod tarbiyasiga, xususan estetik tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish jarayonida aqliy hujum va interfaol usullarni qo'llashning o'ziga xos o'rni bo'lib, u juda katta ahamiyat kasb etadi. Sharq mutafakkirlari ijodida yoshlar tarbiyasiga oid g'oyalarni talabalar ongiga singdirib borish va shu orqali ularning ijodiy tafakkurini rivojlantirish, barcha davrlarda bo'lganidek, bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Bu esa talaba-yoshlarning ma'naviy ongini boyitib ular shaxsida tarkib toptiriladigan sifatlar ijtimoiy hayotda o'z o'rnida foydalanishlariga ko'maklashadi. Bugungi kunda "ommaviy madaniyat" niqobi ostidagi individualizm, kosmopolitizm, giyohvandlik, axloqsizlik va boshqa shu kabi illatlarni o'z ichiga qamrab olgan g'oyalar ma'naviy-axloqiy tahdidlar sifatida mamlakatimizga havf tug'dirmoqda, ya'ni "Yangi mafkuraviy hudud"ga egalik uchun kurash faol va ko'p qirrali bo'lib qolmoqda. Har bir ijtimoiy hodisaning ijobiy va salbiy tomoni bo'lgani singari, globallashuv jarayoni ham bundan mustasno emas. G'oyalar ham ushbu jarayon tufayli er yuzi bo'ylab tez tarqaladi. Natijada ma'lum davlatlar, siyosiy, moliyaviy kuchlar manfaatlariga xizmat qiluvchi turli mafkuraviy markazlar ta'siri kuchli sezila boshlaydi. Bunday sharoitda mustaqil erkin fikrga, kuchli e'tiqodga ega bo'lmagan inson ochiq yoki yashirin mafkuraviy tahdidlarga bardosh berolmaydi [2; B.111]. Ularda ma'naviy-estetik sifatlarni tarkib toptirish, Sharq mutafakkirlarining ta'limotlarini ongli o'zlashtirish talabalarimizda ma'naviy immunitetni shakllantirishning muhim omillaridan biri sifatida ahamiyatlidir.

Sharq mutafakkirlari o'z asarlarida ta'lim shaxs tarbiyasi bilan hamohang tarzda, uyg'unlikda amalga oshirish zarurligini ta'kidlaydilar. Zero, ular ilm o'rganish gnoseologiyasi yoki texnologiyasini ham ancha ishonarli bayon qiladilar. Ilm o'rganayotgan kishi avval uni tushunishi, qalban his qilishi, mazmuni va mohiyatini anglashi lozim. Bu jarayon o'ylash, sukut saqlash orqali mushohada qilish bo'lsa, uni o'rganish o'qish yoki tinglash tarzida bo'lishi kerak. Shuningdek, ma'lumotlar va bilimlarni yodlash orqali mustahkam xotirada saqlash mumkin. Ilm o'rganish gnoseologiyasi – o'qish, tinglash, uni chuqur mulohaza qilish va fahmlash, yodlash esa – xotirada saqlash – unga amal qilish, kishilarga o'rgatish, tarqatishdan iborat. Bular, o'z navbatida, o'ziga xos bilish bosqichlari hisoblanadi [2; B.111]. Ilm-o'qish, tinglash-aqlan fahmlash-yoshdash-amal qilish-tarqatish-o'rganish kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi. Bunga erishish uchun esa, har bir shaxs kuchli bilim egasi bo'lishi lozim. Imom G'azzoliy esa ilmni hazinaga, ilmli kishilarni esa hazinachiga o'xshatadi. U ilmni aql bilan quyidagicha bog'laydi: "Ey farzand! Alloh Xoliqni Zul Jalol avval aqlni yaratdi". Bu haqda Payg'ambar (s.a.v.) shunday deydi: Alloh aqlni yaratib, uni nur ichiga quydi. Ilmni aqlning taniga kiydirdi..." [3; B.26]. Shuning uchun ham ilmni, ayniqsa buyuk ajdodlarimizdan meros bo'lib qolgan ta'limotlarni holis niyat, toza qalb bilan o'rganish zarur. Barcha mutafakkirlar ta'limotlarining markazida farzand – etuk, har tomonlama barkamol shaxs tarannum etilgan. Ularning fikricha, dunyoda farzandlar aqli, bilimli bo'lsalargina ularning oxiratlari obod bo'ladi. Bundan tashqari, farzandlari kuchli, bilimli yurtga hech qanday dushman rahna sololmaydi.

Sharq mutafakkirlarining estetik qarashlaridan zamonaviy badiiy ta'lim jarayonida foydalanishning ahamiyati shundaki, bu manbalar didaktik mazmunga ega bo'lib, bu ta'limotining asosiy yo'nalishi – farzand (yoshlar) tarbiyasini yuksaltirish bilan bog'liq. Shuning uchun shaxs ma'naviyatini tarbiyalash orqali butun jamiyatni rivojlantirishi bilan muhim ijtimoiy-pedagogik ahamiyat kasb etadi. Allomalar ta'limotida barkamol avlod tarbiyasi bilan bir qatorda, ustoz-shogird munosabatlari ham asosiy o'rin egallaydi. Asrlar davomida shakllangan bu an'ana bugungi kunda ham samarali qo'llanib, ayniqsa, tasviriy va amaliy san'at, badiiy hunarmandchilik sohasida undan samarali foydalanib kelinmoqda. Allomalarning o'z asarlari, ta'limotlarida ta'kidlashlaricha, ustoz-murabbiylar har jihatdan shogirdlariga o'rnak bo'lishlari lozim. Bu talablar ilm o'rgatuvchi ustoz va ularning shogirdlariga ham taalluqli ekanligi alohida e'tiborga molik. Ilm bilan shug'ullanuvchi olim va ilmni o'rgatuvchi muallimlar yomon sifatlardan xoli bo'lib, o'z shogirdlarida ham bu illatlarni komillikka zid bo'lgan holat sifatida o'qtirishlari lozim. Ilm va hunar o'rganish odobi, go'zal xulq, go'zal narsalarni yaratuvchisi bo'lish, estetik madaniyat sohibi bo'lishga undash bugungi badiiy ta'lim amaliyoti uchun ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Mutafakkirlar o'z asarlarida ustozlarning odoblari haqida ham qimmatli fikr bildirganlar. Ustoz-murabbiylar hech qachon nafsga ruju' qo'ymasligi, shogirdlari bilan har bir muaommoni hal qilish, ularning manfaatlarini o'z manfaatlaridan ustun qo'yishi, halol, beg'araz, haqqo'y, adolatli, insofli bo'lishi lozimligini uqtiradilar.

Ularning ifkricha, ustozlar, murabbiylar ma'rifat ahllari bo'lib, ularning darajalari Alloh tomonidan berilgan oliy maqomdir. Shunday ekan, shogirdlar, yoshlar "ustoz otangdek ulug'" naqliga amal qilishlari zarur. Shu bilan bir qatorda, yoshlar ilm egalashning og'ir va mashaqqatli yo'lini bosib o'tishlari lozim. Bunda ta'lim va tarbiyaning ustoz turli vositalardan foydalanib, o'z shogirdlarining ilm va hunar o'rganishga yo'naltirilgan ta'limiy va tarbiyaviy jarayonga yo'l boshchilik qiladilar.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, Sharq mutafakkirlari ta'limoti barkamol inson haqidagi g'oyalarning vujudga kelishida alohida o'rin egallaydi. Ularning bizgacha etib kelgan asarlarini o'rganish natijalari fikrimizning yaqqol dalilidir. Mazkur fikrdan kelib chiqqan holda quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

- Sharq mutafakkirlarining ta'limoti yosh avlod ta'lim-tarbiyasi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, unda aks etgan pedagogik g'oyalar bugungi kunda ham mazmunan umuminsoniy xususiyatlarga ega bo'lgan didaktik jarayon mazmunining milliy-tarixiy negizini tashkil etadi;

- yoshlarning yuksak ma'naviyatli bo'lib yotishishlarida o'zining ilg'or hayotbahsh g'oyalari bilan hissa qo'shib kelayotgan Sharq mutafakkirlarining barkamol avlod tarbiyasiga oid qarashlaridan tarixiy ta'limiy qadriyat, muhim didaktik vosita sifatida ta'lim-tarbiya amaliyotida foydalanish, bir necha bor ta'kidlaganimizdek bugungi kunda ham alohida pedagogik qimmatga ega. Shuning uchun ham, mutafakkirlarning pedagogik g'oyalari, jumladan, ularning farzand tarbiyasiga oid qarashlarini, jumladan, badiiy ta'lim jarayoniga, oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlari o'quv dasturlari, darsliklar hamda o'quv qo'llanmalarining mazmuniga zamonaviy yondashuvlar asosida singdirilishi lozim;

- bugungi kunda Pedagogika oliy ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayonida mutafakkirlarning barkamol avlod tarbiyasiga oid qarashlaridan foydalanish, mazkur g'oyalarni yosh avlod ongiga singdirishning vosita, shakl, usul va metodlarini aniqlash zaruriyati mavjud. Zero, tarixiy manbalar, shu jumladan mutafakkirlarning ta'limiy

qadriyatlaridan, jumladan, ularning estetik qadriyatlaridan foydalanish mazmuni va tartiblari jamiyatning ta'limiy talab va ehtiyojlari, ta'lim tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendentsiyalariga ko'ra o'zgarib boradi. "Shuni hisobga olgan holda pedagogika turkum fanlarining o'quv dasturlari mazmuniga islom ma'naviyati, uning kelib chiqishi, tarixiy ildizlari, asoschilari, Qur'oni karim va hadislar, shu bilan bir qatorda, Sharq mutafakkirlarining barkamol avlod tarbiyasiga oid pedagogik qarashlari va g'oyalari singdirish zarur" [2; B.103].

Bugungi yoshlarning barkamol bo'lib shakllanishlarida umumbashariy hamda milliy qadriyatlarga tayanish, mutafakkirlarning didaktik yo'nalishdagi asarlarini barkamollikka undovchi asosiy vosita sifatida foydalanish muhim ta'limiy va tarbiyaviy tadbir hisoblanadi. Chunonchi, yoshlar bilan kasb o'rganish hamda ilmning turli sohalariga xos yo'nalishlarda suhbatlar, savol-javoblar, bahs-munozaralar uyushtirishda tarixiy qadriyat sifatida e'tirof etilgan didaktik manbalardan, jumladan, allomalarning estetik qarashlaridan foydalanish ta'lim jarayonida kutilgan samaradorlikka erishish imkonini beradi. Mutafakkirlarning ilmni nafaqat o'rganish, balki uni har tomonlama teran anglash, amalda qo'llash hamda atrof-dagilarga tarqatish jihatidan hozirgi zamon falsafasi bilan hamohang, ayrim jihatlariga ko'ra ta'limiy nazariya sifatida ancha mukammal, desak xato bo'lmaydi. Chunki, hozirgi zamon bilish nazariyasida asosiy e'tibor bilimni o'rgatishga qaratilib, xotirada saqlash, unga amaliy jihatdan amal qilish, kishilarga o'rgatish va tarqatish tizimiga uncha e'tibor berilmaydi. Sharq mutafakkirlarining ta'limotlari markazida jamiyat a'zolari, shu jumladan yoshlar yoshlar ilm-ma'rifatni o'rganish bilan bir qatorda, uni qalban his qilib, butun amaliy faoliyati, harakatlarini pok-halol amalga oshirilishi turadi. Forobiyning fikricha, ilmning fazilati shundaki, u yoshlarni axloqli, iymon-e'tiqodli qiladi, shu bilan bir qatorda, ularda tirishqoqlik, riyozat chekish, sabr, qanoat, doimiy harakatda bo'lish lozimligi kabi ijobiy siftni tarkib toptiradi. Ajdodlarimiz an'analari, boy ma'naviy merosiga munosabatda ham vijdoniylik va mas'uliyat etakchilik qilishiga ishonmoq zarur. Sharq, xususan Turon zaminda ham bu xususda qimmatli ma'naviy meros qoldirilgan. Fikrimizning dalili sifatida ularning ayrimlarini ma'naviy merosini imkon darajasida ixlos va ixlosmandlik uchun qay darajada ahamiyatli ekanligini ko'rsatib berishga harakat qilamiz.

Sharq mutafakkirlari o'z asarlarida vijdon, diyonat, nomus iymonning inson axloqining posboni, yaxshilik va yomonlikni ajratuvchi mezon sifatida ta'riflaydilar. Ularning fikricha, vijdoni, nomusi, diyonati bo'lmagan kishi dunyoda bo'lgan hamma yomonlikni qilishga tayyordir. Yomonlik qilmagan, ya'ni yaxshi odam vijdonlidir. Talaba-yoshlarning bilimlarni ongli ravishda egallashlari atrof-muhit, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarga baho berishlarida muhim o'rin tutadi. Buning nitajasida ular o'zlarining jamiyatdagi o'rinlariga ega bo'ladilar. Professor-o'qituvchilar dars jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llagan holda Sharq mutafakkirlarining ijodida mavjud bo'lgan tarbiyaviy qadriyatlardan unumli foydalanishlari lozim. Shunday usullardan biri – talabalarning o'z-o'zlarini tarbiyalash usullaridir. Bu jarayonda talabalar o'z-o'zlarini tarbiyalashlari, ya'ni o'z ustilarida faol ishlashlari, mustaqil faoliyat yuritishlari, tanqidiy fikr bildirishlari lozim. Talaba-yoshlar o'zlarini tarbiyalashlari jarayonida istiqbollarni yaratishga harakat qiladilar, ijtimoiy hayotda mustaqillikka erishishga harakat qiladilar. Talabalarning o'z-o'zlarini tarbiyalashlari jarayoni oila, mahalla va o'quv muassasasidagi tarbiyaviy ishlarning ta'siri ostida bo'lishi kerak. Zamonaviy oliy ta'limda kredit-modul tizimini joriy etilishi yuqoridagi g'oyalarning zamonaviy tatbig'i sifatida qaralishi mumkin.

Natijalar. Oliy badiiy pedagogik ta'lim jarayonida talabalarning shaxsiy ruhiy xususiyatlari, yoshlarga qarab tarbiyaviy ishlarning shakllari ham o'zgarib boradi. Bu o'zgarishlar esa talabalar faoliyatlarini faollashtirishga xizmat qilishi kerak.

Bu jarayonlarni estetik ta'limga yo'naltirilgan pedagogik texnologiya va texnikalar orqali samarali amalga oshirish mumkin. Estetik mazmundagi pedagogik texnologiya va texnika o'qituvchi faoliyatida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Agar o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatida estetik mazmundan foydalanmasa, jarayonga ijodiy yondoshmasa, ta'limiy va tarbiyaviy jarayon samarali yakun topmaydi. Vaholanki, buday estetik-pedagogik texnikaviy vositalar juda ko'p. Eng asosiysi – ijodkor o'qituvchi bo'lish, pedagogik texnologiya estetikasining qo'yilgan maqsad va vazifalarga to'liq mos kelishidir. Buning uchun o'qituvchi:

- pedagogik jarayonni estetik jihatdan ijodiy tashkil eta olishi;
- estetik-tarbiyaviy maqsadlarni belgilab olishi;
- o'quvchilarni dars (suhbat) g'oyasiga qiziqтира olishi, o'rganilayotgan hodisa, ob'ektning estetik mohiyatini ochib berishi;
- yangi estetik materialga ta'lim oluvchilarning ijodiy munosabat bildirishlari uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratishi (mustaqil ijod qilishi) lozim.

Pedagogik tadqiqotlarda, estetik tarbiya amaliyotida "o'quv jarayonini estetizatsiyalash" tushunchasi qo'llanildi. Tadqiqotchi R.N.Ergashev ta'kidlaganidek, "o'quvchilarni tarbiyalash, ularni estetik tarbiyalashda muhim omildir" [4; B.85]. Bu omilning tarbiyaviy ahamiyati insonlar shaxsiyatida ijobiy fazilatlarini, jumladan, estetik did va badiiy tafakkurni shakllantirish nazarda tutiladi [5; B.6].

Estetik tarbiya kompleks yondashuv asosida amalga oshiriladigan jarayon bo'lib, bu borliqdagi va san'atdagi go'zalliklarni idrok etish, to'g'ri tushunib etish, his etish ko'nikmalarini shakllantirish, shuningdek, ushbu go'zalliklarni hayotga va san'atga qayta olib kira olish didi, ehtiyoji va qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan o'qituvchi va o'quvchilarning izchil xatti-harakatlari majmuidir" [6; B.181]. O'qituvchi-tarbiyachi o'quv-tarbiya faoliyatini estetizatsiyalash orqali o'quvchilarga estetik bilim, ko'nikma, his-tuyg'u va taassurotlar ulashishni ko'zda tutishi lozim. U shunday shior ostida ish olib borishi zarur: "Estetik tarbiya – shaxs mohiyati va ma'naviyatini shakllantirish, rivojlantirish jarayonidir". Oliy badiiy pedagogik ta'limda Sharq mutafakkirlarining estetik qarashlaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati va mohiyatini yana shu omillar bilan tavsiflash mumkin, ya'ni oliy ta'lim talabasi – bo'lajak mutaxassislarining faoliyati ko'p hollarda bevosita maktab ta'limi bilan bog'liq bo'ladi. Ayniqsa, umumiy o'rta ta'limning 6-sinf "Tasviriy san'at" o'quv fani mazmunida Sharq miniatyurasi, qadimiy mumtozadabiyoti namoyondalari, Kamoliddin Behzodning hayoti va ijodiga oid o'quv materiallari o'rin olgan. Shuning uchun oliy badiiy pedagogik ta'lim muassasalarining talabalari maktab ta'limidagi bu mavzularni yuqori saviyada o'tishlari uchun o'sha davrda amal qilingan estetik ta'limot, estetik muhit, estetik hodisalar haqida etarli ma'lumotlarga ega bo'lishlari lozim. Zero, ijtimoiy-ma'naviy hayotimizda sodir bo'layotgan hodisalar tasviriy san'at fanlarining zimmasiga o'quv va tarbiya jarayonini takomillashtirishdek muhim vazifalarni qo'yimoqda. Bu jarayonda tasviriy san'at fani oldiga yosh avlodni estetik jihatdan tarbiyalash, ularning estetik dunyoqarashini boyitish, badiiy-estetik didini yanada yuksaltirish bilan bog'liq zamonaviy estetik tarbiya tizimini takomillashtirishda zamonaviy tendentsiyalar bilan bir qatorda tarixiy estetik voqealar haqida ham etarli tasavvurlarga ega bo'lishlari lozim.

Shunday qilib, tasviriy san'at estetik voqeliklarning asosiy xususiyatlarini to'la qamrab oladi, ya'ni badiiy asarning yaratilish arafasidagi shart-sharoitlardan tortib, to u bunyodga kelib, asl egasi – idrok etuvchiga etib borgunicha bo'lgan va undan keyingi jarayonlarni tadqiq etadi, hamda ulardan nazariy xulosalar chiqaradi [7; B.7]. Sharq allomalarining estetik qarashlari tizimida bevosita “estetika” atamasining talqinlari berilmagan bo'lsa-da, zamonaviy ta'lim uchun uning mazmuni va mohiyatini anglatuvchi tavsilotlar mavjud. Shuning uchun estetikaning zamonaviy talqinida tarixiy manbalarga murojaatlarga keng o'rin berish tavsiya etiladi.

Estetik did tushunchasining o'ziga xosligi shundaki, u bir tomondan, idrok, fahm, farosat kabi ildizi aqlga borib taqalsa, ikkinchidan, o'zining ehtiros, his-hayajon, sub'ktiv baholash xususiyati bilan ulardan ajralib turadi. Shu sababli biz did haqida gapirganimizda, odatda, estetik did deganda – insondagi go'zallik, ulug'vorlik, fojiviylik singari estetik xususiyatlarni, umuman, nafosatni idrok etish qobiliyati nazarda tutiladi [8; B.197]. Tarixiy manbalar, Sharq allomalarining estetik qarashlarida estetik ideal bo'lishiga arzigulik mazmuni ko'rish mumkin. Estetik ideal deganda, biz odatda muayyan bir inson shaxsi yoki ijtimoiy-tarixiy hodisaning boshqalar tomonidan yuksak namuna, oliy maqsad hamda komillik tarzida qabul qilinishini nazarda tutamiz. U tasavvurdagi shaxs yoki jamiyatni real shaxslar va mavjud jamiyatdan yuqori qo'yish, ya'ni ideallashtirish bilan bog'liq. Masalan, O'zbekistonni kelajagi buyuk davlat sifatida tasavvur etishimiz uning hozirgi reallikdan baland, namunaviy bo'lishi lozimligini anglatadi. Ayni paytda ana shu yuksak ma'naviylik har bir o'zini tanigan odam uchun oliy ijtimoiy maqsaddir [8; B.200].

Insoniyat madaniyat tarixida san'at va fan kabi bir-biriga yaqin ma'naviy hodisa kam uchraydi. Ularning har ikkisi ham bir vazifani bajaradi, voqelikni in'ikos ettiradi. Faqat san'at buni – muayyan, fan – mavhum tarzda amalga oshiradi. Ya'ni, san'at voqelikdagi umumiylikni xususiylashtirish, fan esa, xususiylilikni umumlashtirish – mavhumlashtirish orqali ish ko'radi. Shu sababli, san'atda badiiy qiyofalar, fanda tushunchalar muhim o'rin egallaydi.

San'at bilan fanning yana bir o'xshashlik tomoni bor, bu – ularning ro'y beradigan voqelikni avvaldan ko'ra bilish, karomat qilish xususiyatida ko'rinadi. Uni fanda – ilmiy taxmin, faraz, san'atda – xayolot, tasavvur deb ataydilar. Masalan, Beruniy globus yasar ekan, o'z ilmiy nazariy hisob-kitoblariga tayanib, dunyoda yana bir qit'a mavjud bo'lishi kerak, degan farazni ilgari suradi va u qit'ani xaritada qayd etadi. Bir necha asrdan so'ng Amerika qat'asi kashf etiladi va Beruniyning taxmini amaliyotda tasdiqlangan ilmiy xulosa tusini oladi.

Xulosa. Sharq mutafakkirlari yaratgan tarbiyaviy qadriyatlardan oliy pedagogik ta'lim jarayonida foydalanishda ularning asarlaridagi fikrlar teranligi, inson hayoti, manfaatlariga yaqinligi bilan barcha davr va jamiyat uchun muhim didaktik qimmatga ega. Ularning inson hayoti, ta'lim-tarbiyasidagi fikrlarining teranligi, hayotiyiligi bilan pedagogika va ilm-fan taraqqiyotiga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham ularning ilg'or g'oyalari mohiyatini ochib bera oladigan yirik tadqiqot ishlarini amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Sharq mutafakkirlari yaratgan tarbiyaviy qadriyatlardan oliy pedagogik ta'lim jarayonida foydalanishda ularning pedagogik qarashlari asosida o'tkaziladigan o'quv mashg'ulotlari ko'lamini kengaytirish lozim.

Amaliyotdagi mavjud holatni o'rganish natijalari bu sohada amalga oshirilayotgan pedagogik chora-tadbirlar etirli emasligini ko'rsatdi. Bugungi kunga qadar Sharq mutafakkirlarining yosh avlod ta'lim-tarbiyasiga qaratilgan pedagogik talaba yoshlarga

o'rgatishning samarali shakllari va metodlari mavjud emas. Shuning uchun ham, ularning ijodini o'rganishga yo'naltirilgan yaxlit pedagogik tizim ishlab chiqish zarur.

Amalga oshirilgan dastlabki tajriba-sinov ishlari tahlillari natijasida shu narsa ayon bo'ldiki, oliy ta'lim muassasalari ta'lim tizimida Sharq mutafakkirlari pedagogik merosidan samarali foydalanish bu sohada kutilgan samaradorlikka erishish imkonini beradi. Ularning yosh avlod axloqiy va estetik dunyoqarashini shakllantirishga oid qimmatli g'oyalari, fikrlari bugungi kunda alohida ijtimoiy-pedagogik qimmatga ega.

Sharq mutafakkirlari yaratgan tarbiyaviy qadriyatlardan oliy pedagogik ta'lim jarayonida foydalanishda ularning asarlarida insonning iymoni pokligi muskahlamligi bilan bir qatorda, axloq-odobi, muomala madaniyati, kundalik insoniy va oilaviy munosabatlari, mahalla, qarindosh-urug', qo'ni-qo'shnilar bilan o'zaro muomalasida alohida e'tibor beriladi. Mutafakkirlar ota-ona farzandga mana shu munosabatlarni axloqiy asosga qo'yishning poydevori unga ilm berish ekanligini alohida uqtiradilar.

Адабиётлар/Литература/References:

1. A.Sulaymonov. Tasviriy san'at ta'limi sifati va samaradorligini oshirishning didaktik imkoniyatlari. Monografiya. T.: 2017.
2. Z.Jalilov. IX-XII asrlarda Sharq mutafakkirlari yaratgan tarbiyaviy qadriyatlardan Oliy pedagogik ta'lim jarayonida foydalanish texnologiyalarini takomillashtirish. Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. T.: 2018 y.
3. Abu Homid G'azzoliy. Ey farzand. T.: Movarounnahr. 2005.
4. R.N.Ergashev. Bo'lajak o'qituvchi shaxsida estetik madaniyatni shakllantirish nazariyasi va amaliyoti. Monografiya. T.: "O'qituvchi", 2017.
5. (P.Sultonov. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari. -T.: "Musiqqa", 2007.
6. Т.А.Стефановская. Педагогика: наука и искусство. М.: "Совершенство", 1998.
7. Abdulla Sher. Estetika. -T.: "O'zbekiston falsafa fanlari nashriyoti", 2010.
8. Abdulla Sher. Estetika. Nafosat falsafasi. T.: "O'zbekiston", 2015.